

TYPOLOGIA MIGRACJI

EUROPEAN UNION
Asylum, Migration
and Integration Fund

*The project LUBLIN COALITION for INTEGRATION is co-funded from the National Programme
of the Asylum, Migration and Integration Fund.*

SAFE HARBOUR

MIGRACJE (PRÓBA DEFINICJI)

Typologia migracji

- Migracje od łac.
migratio – *migrare*
– wędrować,
przesiedlać się

Typologia migracji

- **Migracje mogą dotyczyć zarówno**

Typologia migracji

- Migracje mogą dotyczyć **zarówno** zmiany miejsca w strukturze społecznej (migracje pionowe),

Typologia migracji

- Migracje mogą dotyczyć **zarówno** zmiany miejsca w strukturze społecznej (migracje pionowe), **jak i** zmiany miejsca zamieszkania (migracje poziome)

Typologia migracji

- **Migracja:**

Typologia migracji

- **Migracja:**
- **Obecnie brak jednej j definicji migracji ze względu na:**

Typologia migracji

- **Migracja:**
- **Obecnie brak jednej definicji migracji ze względu na:**
- **Wielowymiarowy charakter tego zjawiska**

Migracje międzynarodowe

- **Migracja:**
- **Obecnie brak jednej definicji migracji ze względu na:**
- **Wielowymiarowy charakter tego zjawiska**
- **Przyjmowanie różnych perspektyw badawczych (np. socjologia, politologia, geografia, ekonomia czy historia)**

Typologia migracji

- **Migracja (kryteria definiowania):**

Typologia migracji

- **Migracja (kryteria definiowania):**
- **Kryterium przestrzenne (zmiana otoczenia geograficznego)**

Typologia migracji

- **Migracja (kryteria definiowania):**
- **Kryterium przestrzenne (zmiana otoczenia geograficznego)**
- **Kryterium społeczne**

Typologia migracji

- **Migracja (kryterium przestrzenne):**
- *Trwała lub półtrwała zmiana miejsca zamieszkania*
(Everett S. Lee)

Typologia migracji

- **Migracja (kryterium przestrzenne):**
- *Migracja to przybywanie lub opuszczanie pewnego miejsca w inny sposób niż urodzenie lub śmierć*
- **(Ethan G. Lewis)**

Typologia migracji

- **Migracja (kryterium przestrzenne):**
- *Migracje to względnie trwałe zmiany miejsca pobytu jednostek*
„Migracje to względnie trwałe zmiany miejsca pobytu jednostek i grup w ramach określonej przestrzeni
- **(Krystyna Slany, Hieronim Kubiak)**

Typologia migracji

- **Migracja (kryterium społeczne):**
- *Migracja to fizyczne przejście jednostki lub grupy z jednego społeczeństwa do innego. Przejście to wymaga zwykle porzucenia pewnego otoczenia społecznego i wejścia w inne, o odmiennym charakterze*
- (Shmuel Noah Eisenstadt)

TYPOLOGIA MIGRACJI

Typologia migracji

- **Jest wiele kryteriów podziału migracji:**

Typologia migracji

- **Jest wiele kryteriów podziału migracji:**
- **Kierunek ruchu**

Typologia migracji

- **Jest wiele kryteriów podziału migracji:**
- **Kierunek ruchu**
- **Czas trwania**

Typologia migracji

- **Jest wiele kryteriów podziału migracji:**
- **Kierunek ruchu**
- **Czas trwania**
- **Przyczyny**

Typologia migracji

- **Jest wiele kryteriów podziału migracji:**
- **Kierunek ruchu**
- **Czas trwania**
- **Przyczyny**
- **Sposób organizacji i przebieg**

Typologia migracji

- **Jest wiele kryteriów podziału migracji:**
- **Kierunek ruchu**
- **Czas trwania**
- **Przyczyny**
- **Sposób organizacji i przebieg**
- **Status prawny**

KIERUNEK RUCHU

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu (w ramach danego państwa lub poza państwo):**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu (w ramach danego państwa lub poza państwo):**
- **Migracje wewnętrzne**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu (w ramach danego państwa lub poza państwo):**
- **Migracje wewnętrzne**
- **Migracje zewnętrzne/międzynarodowe**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu (w ramach danego państwa lub poza państwo):**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu (w ramach danego państwa lub poza państwo):**
- **Migracje wewnętrzne (w ramach danego państwa)**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu (w ramach danego państwa lub poza państwo):**
- **Migracje wewnętrzne (w ramach danego państwa)**
- **Migracje zewnętrzne/międzynarodowe (przemieszczenie poza terytorium danego państwa)**

Typologia migracji

- **Migracje
zewewnętrzne/
międzynarodowe
(zagraniczne,
transgraniczne)**

Typologia migracji

- **Zjawisko
nasilające się we
współczesnym
świecie**

Typologia migracji

- Obecnie na świecie według międzynarodowych organizacji znajduje się około **244 mln** migrantów (czyli ok. 3,3 % ludności świata)

Typologia migracji

- **Migracje międzynarodowe można zdefiniować w sposób**

Typologia migracji

- Migracje międzynarodowe można zdefiniować w sposób zawężający (definicja ekskluzywna) lub

Typologia migracji

- Migracje międzynarodowe można zdefiniować w sposób zawężający (definicja eksklusywna) lub poszerzający (definicja inkluzyjna)

Typologia migracji

- **Definicja zawężająca**

Typologia migracji

- **Definicja zawężająca (ekskluzywna)**

Typologia migracji

- **Definicja zawężająca (ekskluzywna)**
- **Niewymuszony międzypaństwowy ruch ludzi**

Typologia migracji

- **Definicja zawężająca (ekskluzywna)**
- **Niewymuszony międzypaństwowy ruch ludzi**
- **Powodowany głównie przez czynniki ekonomiczne i społeczne**

Typologia migracji

- **Definicja zawężająca (ekskluzywna)**
- Niewymuszony międzypaństwowy ruch ludzi
- Powodowany głównie przez czynniki ekonomiczne i społeczne
- Połączony ze względnie trwałym pobytem migrantów poza terytorium kraju pochodzenia

Typologia migracji

- **Definicja poszerzająca**
(inkluzyjna)

Typologia migracji

- **Definicja poszerzająca**
(inkluzyjna)
- Każde (niezależnie od przyczyn) względnie trwałe przemieszczanie się jednostek i grup ludzkich z jednego państwa do drugiego

Typologia migracji

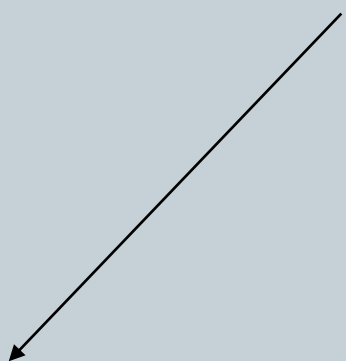
- **Definicja poszerzająca**
(inkluzyjna)
- Każde (niezależnie od przyczyn) względnie trwałe przemieszczanie się jednostek i grup ludzkich z jednego państwa do drugiego
- Powodujące w efekcie ogólna redystrybucję ludności świata

Typologia migracji

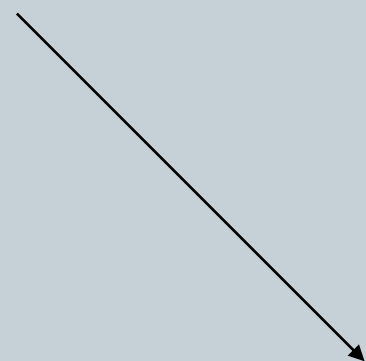

- **Kierunek ruchu:**

- **Migracje**

Imigracje

Emigracje

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu:**
- **Emigracja (wychodźstwo) – opuszczenie kraju rodzinnego**

Migracje (kierunek)

- **Kierunek ruchu:**
- **Emigracja (wychodźstwo) – opuszczenie kraju rodzinnego**
- **Imigracja – napływ ludności obcej do jakiegoś kraju**

Typologia migracji

- **Kierunek ruchu:**
- **Emigracja (wychodźstwo) – opuszczenie kraju rodzinnego**
- **Imigracja – napływ ludności obcej do jakiegoś kraju**

Typologia migracji

- **Emigracja i imigracja mogą mieć dwa znaczenia:**

Typologia migracji

- **Emigracja i imigracja mogą mieć dwa znaczenia:**
- **Z jednej strony mogą bowiem oznaczać wędrowny ruchy ludności związane ze zmianą stałego miejsca zamieszkania, rozpatrywany z punktu widzenia państwa pochodzenia (emigracja) lub państwa przyjmującego (imigracja)**

Typologia migracji

- **Emigracja i imigracja mogą mieć dwa znaczenia:**
- **Z jednej strony mogą bowiem oznaczać wędrowny ruchy ludności związane ze zmianą stałego miejsca zamieszkania, rozpatrywany z punktu widzenia państwa pochodzenia (emigracja) lub państwa przyjmującego (imigracja)**
- **Z drugiej strony mogą oznaczać grupę ludzi, która opuściła państwa pochodzenia (emigracja) lub osiadła w państwie przyjmującym (imigracja)**

Typologia migracji

- **Migracje zewnętrzne możemy również podzielić na:**

Migracje (kierunek)

- **Migracje zewnętrzne możemy również podzielić na:**
- **Skokowe**

Typologia migracji

- **Migracje zewnętrzne możemy również podzielić na:**
- **Skokowe**
- **Kroczące**

Typologia migracji

- Migracja skokowa polega na przemieszczaniu się bezpośrednio z małej miejscowości lub wsi kraju pochodzenia do metropolii kraju przyjmującego

Typologia migracji

- Migracja skokowa polega na przemieszczaniu się bezpośrednio z małej miejscowości lub wsi kraju pochodzenia do metropolii kraju przyjmującego
- Migracja krocząca polega na przemieszczaniu się z małej miejscowości lub wsi do metropolii kraju wysyłającego, a potem do metropolii kraju przyjmującego

Typologia migracji

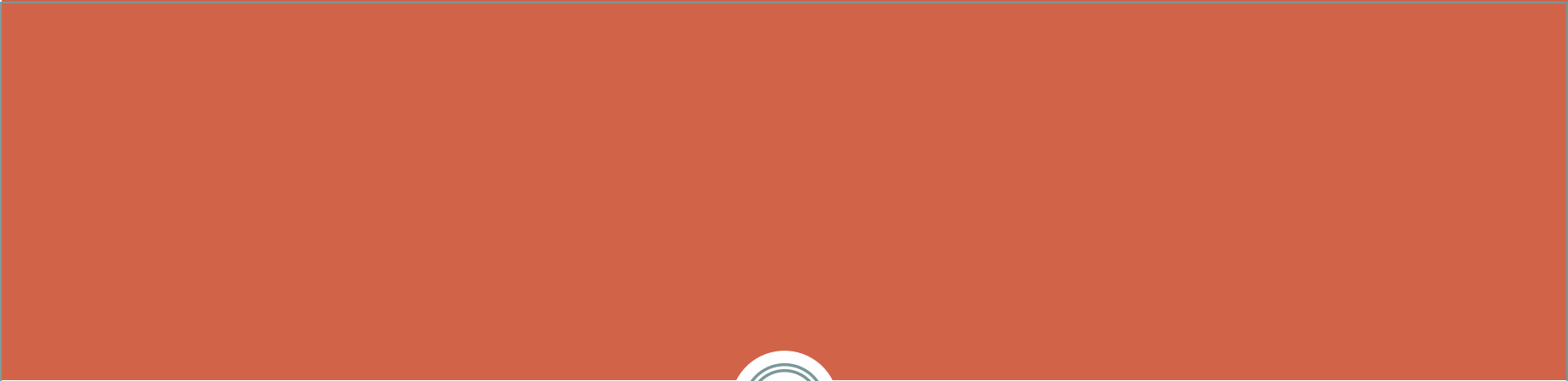

- Migracja skokowa polega na przemieszczaniu się bezpośrednio z małej miejscowości lub wsi kraju pochodzenia do metropolii kraju przyjmującego
- Migracja krocząca polega na przemieszczaniu się z małej miejscowości lub wsi do metropolii kraju wysyłającego, a potem do metropolii kraju przyjmującego
- Obie formy migracji tłumaczy się niedorozwojem urbanizacyjnym oraz brakiem równowagi społeczno-gospodarczej w kraju wysyłającym

Typologia migracji

- Migracja skokowa polega na przemieszczaniu się bezpośrednio z małej miejscowości lub wsi kraju pochodzenia do metropolii kraju przyjmującego
- Migracja krocząca polega na przemieszczaniu się z małej miejscowości lub wsi do metropolii kraju wysyłającego, a potem do metropolii kraju przyjmującego
- Obie formy migracji tłumaczy się niedorozwojem urbanizacyjnym oraz brakiem równowagi społeczno-gospodarczej w kraju wysyłającym
- Towarzyszy im tzw. wahadłowość polegająca na zarabianiu za granicą i konsumpcji w kraju

CZAS TRWANIA

Typologia migracji

- **Czas trwania (wytyczne ONZ):**

Typologia migracji

- **Czas trwania (wytyczne ONZ):**
- **Migracje mogą mieć charakter krótkotrwały (3-12 miesięcy)**

Typologia migracji

- Czas trwania (Wytyczne ONZ):
- Migracje mogą mieć charakter krótkotrwałe (3-12 miesięcy)
- Długotrwałe – co najmniej 12 miesięcy

Typologia migracji

- Czas trwania (Wytyczne ONZ):
- Migracje mogą mieć charakter krótkotrwałe (3-12 miesięcy)
- Długotrwałe – co najmniej 12 miesięcy
- Stałe (osiedleńcze)

Typologia migracji

- **Migracje długotrwałe
można wiązać z**

Typologia migracji

- Migracje długotrwałe
można wiązać z **migracjami
osiedleńczymi**

Typologia migracji

- Migracje długotrwałe można wiązać z **migracjami osiedleńczymi** (porzucenie dotychczasowego gospodarstwa i założenie nowego)

PRZYCZYNY

Typologia migracji

- **Dwie główne kategorie przyczyn migracji**

Typologia migracji

- Dwie główne kategorie przyczyn migracji (funkcjonujące zarówno jako *push factors* – czynniki wypychające, jak i

Typologia migracji

- Dwie główne kategorie przyczyn migracji (funkcjonujące zarówno jako *push factors* – czynniki wypychające, jak i *pull factors* – czynniki przyciągające)

Typologia migracji

- **Przyczyny polityczne**

Typologia migracji

- Przyczyny polityczne
- Przyczyny ekonomiczne
(obecnie ok. 100 mln
stanowią migranci
zarobkowi)

Typologia migracji

- **Przyczyny:**

Typologia migracji

- Przyczyny:
- polityczne

Migracje (przymus)

- **Przyczyny:**
- **polityczne**
- **ekonomiczne**

Typologia migracji

- **Przyczyny:**
- **polityczne**
- **ekonomiczne**
- **pozaekonomiczne**

Typologia migracji

- **Przyczyny:**
- **polityczne**
- **ekonomiczne**
- **pozaekonomiczne**
- **przymus lub swoboda
podjęcia decyzji**

Typologia migracji

- **Migracje przymusowe**
- **ekspulsje,
deportacje,
wysiedlenia
i przesiedlenia**

Typologia migracji

- **Migracje przymusowe**
- **ich powodem są konflikty zbrojne lub dysproporcje rozwojowe**

Typologia migracji

- **Migracja przymusowa, zmiana miejsca zamieszkania wywołana działaniami, naciskami o charakterze politycznym:**

Typologia migracji

- Migracja przymusowa, zmiana miejsca zamieszkania wywołana działaniami, naciskami o charakterze politycznym:
- Deportacja, zesłani, przesiedlenie, które na ogół dotyczą całych grup społecznych, zwykle o charakterze etnicznym, narodowym (przesiedleńcy, wysiedleńcy)

Typologia migracji

- **Migracja przymusowa, zmiana miejsca zamieszkania wywołana działaniami, naciskami o charakterze politycznym:**
- **Deportacja, zesłani, przesiedlenie, które na ogół dotyczą całych grup społecznych, zwykle o charakterze etnicznym, narodowym (przesiedleńcy, wysiedleńcy)**
- **Ucieczka przed prześladowaniami, zagrożeniem utratą życia i/lub zdrowia (uchodźcy)**

Typologia migracji

- **Migracja przymusowa, zmiana miejsca zamieszkania wywołana działaniami, naciskami o charakterze politycznym:**
- **Deportacja, zesłani, przesiedlenie, które na ogół dotyczą całych grup społecznych, zwykle o charakterze etnicznym, narodowym (przesiedleńcy, wysiedleńcy)**
- **Ucieczka przed prześladowaniami, zagrożeniem utratą życia i/lub zdrowia (uchodźcy)**
- **Działania pod presją, pod wpływem nacisku, na ogół na tle politycznym („paszport w jedną stronę”, emigranci polityczni)**

Typologia migracji

- Migracje przymusowe
- Uchodźca –

Typologia migracji

- **Migracje przymusowe**
- **Uchodźca** – osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych, przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajduje się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego zamieszkania i nie może lub nie chce powrócić do swojego państwa **(Konwencja Genewska dot. statusu uchodźców – 28 VII 1951 r.)**

Typologia migracji

- **Migracje dobrowolne:**

Typologia migracji

- **Migracje dobrowolne:**
- **Podjęmowane w sytuacji braku bezpośredniego zagrożenia lub przymusu zewnętrznego**

Typologia migracji

- **Migracje dobrowolne:**
- **Podjęmowane w sytuacji braku bezpośredniego zagrożenia lub przymusu zewnętrznego**
- **Zwykle na tle różnic, dysproporcji wynagrodzenia i zatrudnienia między krajem (miejscem) zamieszkania a krajem (miejscem) poszukiwania pracy i zarobku (migracja zarobkowa)**

Typologia migracji

- **Migracje dobrowolne:**
- **Podjęmowane w sytuacji braku bezpośredniego zagrożenia lub przymusu zewnętrznego**
- **Zwykle na tle różnic, dysproporcji wynagrodzenia i zatrudnienia między krajem (miejscem) zamieszkania a krajem (miejscem) poszukiwania pracy i zarobku (migracja zarobkowa)**
- **Na tle różnicy w standardach życia i nauki**

Typologia migracji

- **Migracje dobrowolne:**
- **Podjęmowane w sytuacji braku bezpośredniego zagrożenia lub przymusu zewnętrznego**
- **Zwykle na tle różnic, dysproporcji wynagrodzenia i zatrudnienia między krajem (miejscem) zamieszkania a krajem (miejscem) poszukiwania pracy i zarobku (migracja zarobkowa, ekonomiczna)**
- **Na tle różnicy w standardach życia i nauki**
- **W celu łączenia rodzin (dwie ostatnie możemy określić jako pozaekonomiczne)**

Typologia migracji

- **Inny podział według przyczyn:**

Typologia migracji

- **Inny podział według przyczyn:**
- **Migracje ekonomiczne**

Typologia migracji

- **Inny podział według przyczyn:**
- **Migracje ekonomiczne**
- **Migracje pozaekonomiczne**

Typologia migracji

- **Migracje ekonomiczne:**

Typologia migracji

- **Migracje ekonomiczne:**
- Generalnie podejmowane są w celu poszukiwania pracy i zarobków, nastawione są na korzyści materialne i obejmują dwie grupy emigrantów ekonomicznych:

Typologia migracji

- **Migracje ekonomiczne:**
- Generalnie podejmowane są w celu poszukiwania pracy i zarobków, nastawione są na korzyści materialne i obejmują dwie grupy emigrantów ekonomicznych:
- „Migrantów przeżycia”, dla których celem jest zdobycie jakichkolwiek środków dla zaspokojenia często podstawowych potrzeb (wyżywienie, ubranie, remont mieszkania, długi)

Typologia migracji

- **Migracje ekonomiczne:**
- Generalnie podejmowane są w celu poszukiwania pracy i zarobków, nastawione są na korzyści materialne i obejmują dwie grupy emigrantów ekonomicznych:
- „Migrantów przeżycia”, dla których celem jest zdobycie jakichkolwiek środków dla zaspokojenia często podstawowych potrzeb (wyżywienie, ubranie, remont mieszkania, długi)
- „Migrantów mobilnych”, którzy zmierzają do poprawy standardu życia (dobry samochód, dom), zgromadzenia funduszy na inwestycje i inne ukierunkowane na rozwój

Typologia migracji

- Migracje pozaekonomiczne, ich źródłem są:

Typologia migracji

- **Migracje pozaekonomiczne, ich źródłem są:**
- **Aspiracje edukacyjne, coraz częściej występujące w ostatnich latach**
– **zorientowane na zwiększanie szeroko rozumianego kapitału życiowego (wiedzy i kompetencji zawodowych) osób migrujących**

Typologia migracji

- **Migracje pozaekonomiczne, ich źródłem są:**
- **Aspiracje edukacyjne, coraz częściej występujące w ostatnich latach – zorientowane na zwiększanie szeroko rozumianego kapitału życiowego (wiedzy i kompetencji zawodowych) osób migrujących**
- **Prześladowania religijne, turystyka, pielgrzymowanie – mają na celu bezpieczeństwo wyznawania swojej wiary, wypełniania praktyk religijnych lub dopełnienie praktyk wpisanych w nakazy wiary (np. pielgrzymka do Mekki)**

Typologia migracji

- **Migracje pozaekonomiczne, ich źródłem są:**
- **Aspiracje edukacyjne, coraz częściej występujące w ostatnich latach – zorientowane na zwiększanie szeroko rozumianego kapitału życiowego (wiedzy i kompetencji zawodowych) osób migrujących**
- **Prześladowania religijne, turystyka, pielgrzymowanie – mają na celu bezpieczeństwo wyznawania swojej wiary, wypełniania praktyk religijnych lub dopełnienie praktyk wpisanych w nakazy wiary (np. pielgrzymka do Mekki)**
- **Kłęski żywiołowe i katastrofy ekologiczne (awaria reaktorów atomowych np. przesiedlenia z rejonu Czarnobyla) – znalezienie nowego terenu życia w miejsce zniszczonego**

Typologia migracji

- **Migracje pozaekonomiczne, ich źródłem są:**
- **Aspiracje edukacyjne, coraz częściej występujące w ostatnich latach – zorientowane na zwiększanie szeroko rozumianego kapitału życiowego (wiedzy i kompetencji zawodowych) osób migrujących**
- **Prześladowania religijne, turystyka, pielgrzymowanie – mają na celu bezpieczeństwo wyznawania swojej wiary, wypełniania praktyk religijnych lub dopełnienie praktyk wpisanych w nakazy wiary (np. pielgrzymka do Mekki)**
- **Kłęski żywiołowe i katastrofy ekologiczne (awaria reaktorów atomowych np. przesiedlenia z rejonu Czarnobyla) – znalezienie nowego terenu życia w miejsce zniszczonego**
- **Migracje polityczne – jako efekt wojny, walki obozów politycznych światowych (zimna wojna), ucieczki i przesiedlenia związane ze zmianą granic – każdym przypadku w celu zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego, ochrony życia i zdrowia własnego i bliskich**

Typologia migracji

- **Do wymienionych typów, wyodrębnionych ze względu na przyczynę, można dodać jeszcze dwa inne:**

Typologia migracji

- Do wymienionych typów, wyodrębnionych ze względu na przyczynę, można dodać jeszcze dwa inne:
- **Migracje uwarunkowane światopoglądowo-obyczajowo – charakterystyczne dla krajów wysokorozwiniętych, w których wykształcił się hedonistyczno-konsumpcyjny styl życia, którym towarzyszy potrzeba wyjazdów turystycznych, nierzadko przekształconych w dłuższy pobyt**

Typologia migracji

- Do wymienionych typów, wyodrębnionych ze względu na przyczynę, można dodać jeszcze dwa inne:
- **Migracje uwarunkowane światopoglądowo-obyczajowo – charakterystyczne dla krajów wysokorozwiniętych, w których wykształcił się hedonistyczno-konsumpcyjny styl życia, którym towarzyszy potrzeba wyjazdów turystycznych, nierzadko przekształconych w dłuższy pobyt**
- **Migracje kulturowe i subkulturowe (egzystencjalne?) - odrzucając wartości „Świata Zachodu” szuka się alternatywnej drogi w innym, pozbawionym konsumpcyjnych skaz, „dziewiczym”, środowisku naturalnym i społecznym, w większości przypadków konwersja ideowa poprzedza zmianę przestrzenną choć istnieją sytuacje odwrotne**

Typologia migracji

- Do wymienionych typów, wyodrębnionych ze względu na przyczynę, można dodać jeszcze dwa inne:
- **Migracje uwarunkowane światopoglądowo-obyczajowo – charakterystyczne dla krajów wysokorozwiniętych, w których wykształcił się hedonistyczno-konsumpcyjny styl życia, którym towarzyszy potrzeba wyjazdów turystycznych, nierzadko przekształconych w dłuższy pobyt**
- **Migracje kulturowe i subkulturowe (egzystencjalne?) - odrzucając wartości „Świata Zachodu” szuka się alternatywnej drogi w innym, pozbawionym konsumpcyjnych skaz, „dziewiczym”, środowisku naturalnym i społecznym, w większości przypadków konwersja ideowa poprzedza zmianę przestrzenną choć istnieją sytuacje odwrotne**
- **W swojej skali zjawisko to ma jednak charakter marginalny, w przeważającej mierze przybiera to postać hedonistyczną (przyjemnościową)**

Typologia migracji

- Do wymienionych typów, wyodrębnionych ze względu na przyczynę, można dodać jeszcze dwa inne:
- **Migracje uwarunkowane światopoglądowo-obyczajowo – charakterystyczne dla krajów wysokorozwiniętych, w których wykształcił się hedonistyczno-konsumpcyjny styl życia, którym towarzyszy potrzeba wyjazdów turystycznych, nierzadko przekształconych w dłuższy pobyt**
- **Migracje kulturowe i subkulturowe (egzystencjalne?) - odrzucając wartości „Świata Zachodu” szuka się alternatywnej drogi w innym, pozbawionym konsumpcyjnych skaz, „dziewiczym”, środowisku naturalnym i społecznym, w większości przypadków konwersja ideowa poprzedza zmianę przestrzenną choć istnieją sytuacje odwrotne**
- **W swojej skali zjawisko to ma jednak charakter marginalny, w przeważającej mierze przybiera to postać hedonistyczną (przyjemnościową)**
- **Niezależnie od treści ideowych obie wersje dają się klasyfikować jako społeczno-kulturowa przyczyna migracji**

SPOSÓB ORGANIZACJI I PRZEBIEG

Typologia migracji

- Ze względu na sposób organizacji i przebiegu wyróżniamy migracje:
- Indywidualne
- Grupowe
- Planowe
- Żywiłowe
- Legalne
- Nielegalne
- Dobrowolne
- Przymusowe